

**EDAM Dış Politika ve Güvenlik
Kağıtları Serisi 2016/4**

**Düşük Yoğunluklu
Çatışmadan Hibrid
Harp Ortamına:
PKK'nın Gelişmiş
MANPADS Silah
Sistemlerine Erişimi**

Mayıs 2016

Can Kasapoğlu
Savunma Analisti, EDAM

Doruk Ergun
Araştırma Görevlisi, EDAM

YÖNETİCİ ÖZETİ

– 13 Mayıs 2016 tarihinde Türk Silahlı Kuvvetlerine ait bir taarruz helikopterin düşürülmesi, PKK terör örgütünün gelişmiş, üçüncü-nesil bir MANPADS kullanması açısından bir ilktir.

– Gelişmiş MANPADS silah sistemlerinin terör örgütlerinin eline geçmesi, Türkiye açısından hem askeri hem de sivil havacılığa yönelik ciddi riskler oluşturmaktadır.

– Türk sivil havacılığına yönelik tehditlerin hangi boyutlara varabileceğini Aralık 2015’te İstanbul’un ikinci büyük havalimanına yönelik havan topu kullanılmak suretiyle icra edilen terör saldırısı ile görmek mümkündür. Bu nedenle, Türk karar vericilerin Türkiye’nin sivil ve askeri havaalanı güvenliğini yeniden değerlendiren bir anlayış geliştirmelerinde fayda olduğu mütalaa edilmektedir.

– Türkiye’nin iç güvenlik hareketi kapsamında taarruz helikopterlerinin sağladığı yakın hava desteği ve seçkin birliklerin uçar-birlik operasyonları ile intikali kritik askeri önem taşımaktadır ve terörle mücadele başarısında bu hususlar büyük rol oynamışlardır. Ayrıca, Türkiye’nin son dönem savunma modernizasyonu trendleri de Ankara’nın döner-kanatlı platformlara olan stratejik ilgisinin devam edeceğini göstermektedir. Bu nedenle, gelişmiş MANPADS sistemlerinin çatışma sahasında görülmeye başlanması, Türk Silahlı Kuvvetlerinin konvansiyonel üstünlüklerine yönelik önemli bir meydan okuma niteliğindedir.

– MANPADS silah sistemlerinin kontrolsüz olarak yayılması, rejimlerin devrilmesi, envanter üzerinde hakimiyetin kaybedilmesi ve yabancı devletlerin vekaleten harp kapsamında teröre destek vermeleri şeklinde üç ana nedene dayanmaktadır. Suriye iç savaşı, bahse konu silah sistemlerinin Türkiye’nin yakın bölgesinde görülmesinin temel sebeplerinden biridir.

– Türkiye’nin karşılaştığı yeni tehdit ortamı, MANPADS sistemlerinin yayılması faktörü de göz önünde bulundurulduğunda, düşük yoğunluklu çatışmalardan hibrid (melez) harp olarak adlandırılan silahlı çatışma kategorisine dönüşmektedir. Bahse konu durum, yeni askeri-siyasi önlemleri ve üstün adaptasyon yeteneklerini zaruri kılmaktadır.

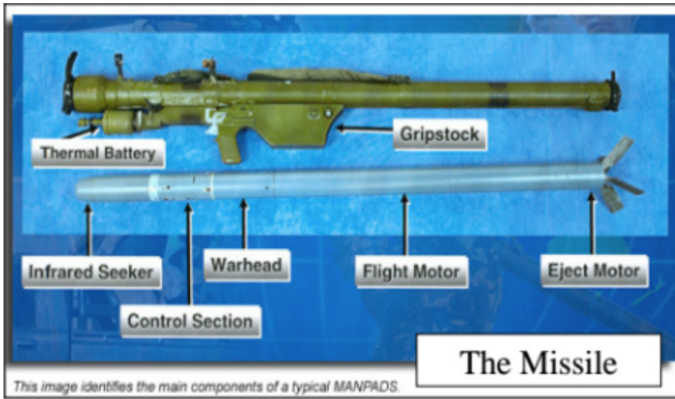
GİRİŞ

Kürdistan İşçi Partisi (PKK) terör örgütü ile Türkiye Cumhuriyeti Devleti arasındaki çatışmaların, 13 Mayıs 2016 tarihinde terör örgütünün Türk Silahlı Kuvvetlerine ait AH-1W Super Kobra taarruz helikopterini, Sovyet / Rus yapımı gelişmiş SA-18 (personel tarafından kullanılan – omuzdan atılan hava savunma sistemi – MANPADS) kullanarak düşürmesi ile yeni bir eşiği geçtiği görülmektedir. Bahse konu olay, PKK'nın üçüncü nesil bir MANPADS kullandığı ilk terör eylemidir ve bu nedenle gerek sivil gerekse askeri havacılık faaliyetlerine yönelik ciddi bir tehdit oluşturmaktadır. Hâlihazırda, IŞİD kaynaklı roket tehdidi, PKK uzantılarının nüfusun yoğun olarak

bulunduğu merkezlerde icra ettiği terör saldırıları ve Türkiye'nin güneydoğusunda meskûn mahalde muharebe şeklinde tezahür eden düşük yoğunluklu bir çatışma ile meşgul olan Türk güvenlik güçlerinin, terör örgütünün gelişmiş silahlara erişimi ile yükselen bir meydan okuma ile karşılaşabileceği düşünülmektedir. Belirtilen nedenlerle, şimdi bir de gelişmiş MANPADS tehdidine maruz kalan Türkiye'nin güvenlik ortamının düşük yoğunluklu çatışmalardan 'hibrid (melez) harp' trendlerine dönüşme riski ile karşı karşıya olduğu söylenebilir. Bu durum, yeni şartlara uyarlanmış bir askeri-siyasi yanıtı ve üstün adaptasyon yeteneklerinin geliştirilmesini zaruri kılmaktadır.

PKK'NIN SA-18 KULLANIMI NİYE ÖNEMLİ?

Personel tarafından taşınabilir hava savunma sistemleri (man-portable air defense systems – MANPADS), birlikleri hava tehditlerinden korumak üzere dizayn edilmiş, hafif hava savunma sistemleridir. Göreli olarak ucuz olan bu silahlar, sahadaki personel tarafından kolaylıkla taşınabilir ve muharebe ortamında konuşlandırılabilir (genellikle ağırlıkları 15-20kg, uzunlukları da 2 metreden azdır). MANPADS kategorisindeki silahlar, özellikle alçak irtifalarda yavaş hızla seyreden hava platformlarına karşı etkindirler. Tip ve jenerasyona bağlı olarak, incelemeye konu hava savunma sistemlerinin 10-15.000 ft irtifa ve 3-7km etkili menzile içerisinde etkili olduğu bilinmektedir. İki silah da personel tarafından omuzdan atılarak kullanıldığı için, MANPADS sistemleri birçok kez 'RPG' (rocket propelled grenade) ile karıştırılabilmektedir.¹

MANPADS Dizaynı ve Parçaları: James, C. Whitmire, *Shoulder Launched Missiles: The Omnious Threat to Commerical Aviation*, Air University, Maxwell Air Force Base, Alabama, 2006

1 Bkz. The Australian Government Department of Foreign Affairs and Trade, *MANPADS: Countering the Terrorist Threat*, 2008.

Kuşkusuz, terör örgütünün daha önce de Türk Silahlı Kuvvetlerine ait helikopterleri düşürdüğü ender vakalar mevcuttur.² Öte yandan, askeri-taktiksel bir çerçevede, SA-18 kullanımının Türkiye'nin milli güvenliği açısından bir kilometre taşı olabileceği değerlendirilmektedir. En önemlisi, bahse konu olay PKK'nın daha önceki (1997 ve 2008 yıllarında) SA-7 ve RPG-7 kullanımının aksine, gelişmiş, üçüncü nesil bir MANPADS kullandığı ilk terör eylemidir. Birinci nesil, kızılötesi (infrared-IR) güdümlü MANPADS silahları (örn. Sovyet yapımı SA-7 ve Çin yapımı HN-5) havadaki en sıcak termal izi takip ederler, hedefe yalnızca 'arkadan yaklaşabilirler' ve bu nedenle 'flare' aldATICILAR ile gün ışığı gibi diğer çevresel faktörlere karşı duyarlıdır.³ SA-14 ve SA-16 gibi ikinci nesil MANPADS sistemleri klasik karşı-önlemleri atlatırlar ve hedefleme için IR ile ultraviyole (UV) algılayıcı yeteneklerini bir arada kullanırlar.⁴ SA-18 gibi üçüncü nesil MANPADS silahları ise büyük oranda klasik karşı-önlemlere bağıştıkları, zira geniş bantta güdümlenme teknolojisi kullanarak ve hedefin genel hatlarını çıkararak hava platformlarına yönelirler.⁵

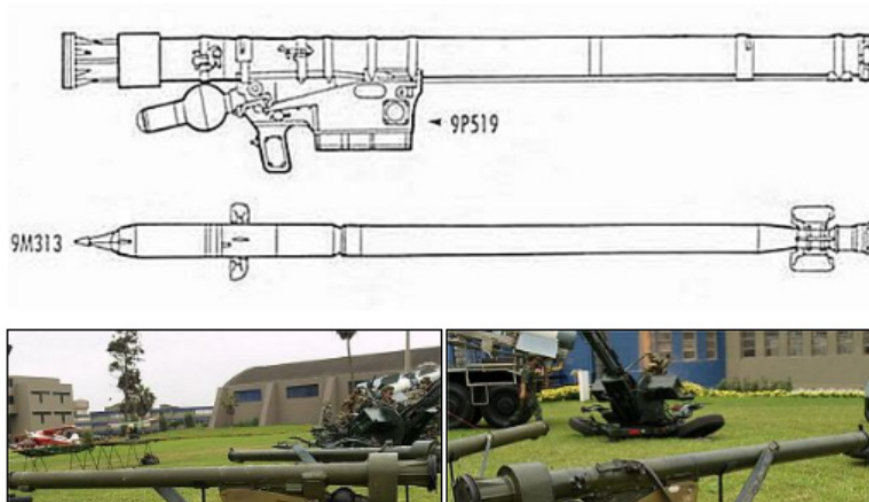
2 <http://www.kokpit.aero/cobra-helikopter-kazalari>, Erişim tarihi: 23 Mayıs 2016.

3 James, C. Whitmire, *Shoulder Launched Missiles: The Omnious Threat to Commerical Aviation*, Air University, Maxwell Air Force Base, Alabama, 2006, ss. 13-14.

4 A.g.e.

5 A.g.e.

Şurası kesindir ki, PKK'nın üçüncü nesil MANPADS silahlarına erişimi ve kullanımını terör örgütünün hibrid harp konsepti çerçevesinde artan muharip yeteneklerini gösteren ciddi bir emaredir. SA-18, yaklaşan platformlara karşı 4.5km ve uzaklaşan platformlara karşı 5.2km etkili menzile sahiptir. Silahın yaklaşan helikopterler karşısında etkili olduğu maksimum irtifa 9-10 bin ft iken, uzaklaşan döner-kanatlı unsurlar için bu değer 11.5 bin ft'e kadar çıkabilmektedir. SA-18 iki-kanallı kızılötesi arayıcı ve frekans modülasyonlu gelişmiş takip sistemi gibi üstün güdümlenme teknolojisi sayesinde birçok karşı-önleme rağmen etkili olabilir.⁶

SA-18: http://www.armyrecognition.com/russia_russian_army_light_heavy_weapons_uk/sa-18_grouse_9k38_igla_man-portable_missile_technical_data_sheet_specifications_description_pictures.html, Erişim tarihi: 23 Mayıs 2016.

⁶ IHS Jane's, Land Warfare Platforms: Artillery & Air Defence, Igla, March 2016.

TEHDİDİ ANLAMAK: PKK VE GELİŞMİŞ MANPADS SİLAH SİSTEMLERİ

Askeri açıdan, Türk Silahlı Kuvvetleri'nin kara havacılık imkân ve kabiliyetlerinin, Türkiye'nin PKK karşısında 1990'larda elde ettiği başarıda çok önemli bir rol oynadığı söylenebilir. Belirtilen dönemde Ankara, Silahlı Kuvvetlerin uçar-birlik harekâtı ve taarruz helikopteri yeteneklerini geliştirmek üzere önemli bir savunma modernizasyonu yürütmüştür. Böylelikle, Türk Silahlı Kuvvetleri terörle mücadelede üstün ve esnek intikal yetenekleri ile kritik yakın hava desteği imkân ve kabiliyetine kavuşmuştur. Hâlihazırda, Ankara'nın döner-kanatlı platformlara olan stratejik ilgisini ve modernizasyon çalışmalarını sürdürdüğü müşahede edilmektedir. Bu bağlamda, Türkiye CH-47F ağır yük helikopteri alımı⁷, kendi taarruz helikopterinin (T-129) AgustaWestland ile ortak üretimi⁸ ve milyar-dolar ölçeğinde 100'ün üzerinde Sikorsky genel maksat helikopteri anlaşması gibi önemli projelere imza atmaktadır.⁹

Taarruz helikopterleri ve uçar-birlik harekâtı halen Türkiye'nin terörle mücadelesinde kilit rol oynamayı sürdürmektedir. Dahası, artan el yapımı patlayıcı tehdidi karşısında, havadan intikal yöntemlerinin giderek daha büyük bir önem arz ettiği de söylenebilir. Ayrıca, PKK'nın meskun mahalde çatışmalara ağırlık veren yeni konsepti çerçevesinde, MANPADS tehdidinin, kolayca gizlenebilen atış mevzileri ve şüphelenilen mevzilerin önleyici şekilde vurulmasından oluşabilecek ikincil hasarlar dolayısıyla daha da ciddi bir boyut alması söz konusudur. Son olarak, yüksek-riskli alanlarda birden fazla MANPADS bulunması ihtimali, çatışma sahasına intikal eden müteakip döner-kanatlı unsurları ve seçkin birlikleri taşıyan olası muharebe

7 Savunma Sanayi Müsteşarlığı, <http://www.ssm.gov.tr/anasayfa/projeler/Sayfalar/proje.aspx?projelD=99>, Erişim tarihi: 23 Mayıs 2016.

8 Savunma Sanayi Müsteşarlığı, <http://www.ssm.gov.tr/anasayfa/projeler/Sayfalar/proje.aspx?projelD=87>, Erişim tarihi: 23 Mayıs 2016.

9 <http://www.hurriyet.com.tr/109-sikorsky-turkiyede-uretilecek-40085112>, Erişim tarihi: 23 Mayıs 2016.

arama kurtarma (MAK) intikallerini de tehdit eder nitelikte olabilecektir. Belirtilenlere ek olarak, MANPADS ve helikopterlerin birim maliyetleri arasındaki uçurumdan dolayı yükselen tehdit savunma ekonomisi üzerinde de baskı oluşturacaktır.

İncelemeye konu silahların yayılması, sivil havacılık ve havalimanı güvenliği için de büyük tehdit arz etmektedir. ABD Dışişleri Bakanlığı verileri, 1975 – 2011 yılları arasında “40 sivil uçağın MANPADS ateşi ile isabet aldığını, 28'inin bu nedenle düştüğünü ve 800'den fazla can kaybı yaşandığını” ortaya koymaktadır.¹⁰ El Kaide'nin 2002 Kasım ayında İsrail Arika Havayolları'na karşı Kenya'da düzenlediği terör eylemi, bu bağlamda önemli bir uyarıcı olmuştur, zira olayın geçtiği yer bir çatışma bölgesi değildir.

Bu noktada, Türk siyasal-askeri karar vericilerin dikkatlerini çekmesi gereken konu, MANPADS yayılmasının yalnızca askeri kara havacılık faaliyetleri açısından değil, sivil havacılık açısından da önemli bir tehdit unsuru olduğunun iyi anlaşılmasıdır. Öncelikle, uçaklar ve havalimanları medya ilgisi, dolaylı psikolojik sonuçları ve ekonomik etkileri bağlamında teröristler için ‘çekici’ hedeflerdir. İkinci olarak, sivil havacılık istisnai sayılabilecek durumlar haricinde MANPADS tehdidine için karşı-önlemlere sahip değildir ve sivil havayolu pilotları füze tehdidine karşı yeterince tecrübeli ya da eğitilmiş değillerdir.

Son olarak, MANPADS yayılması ve kullanımının VIP ulaştırmasına da doğrudan tehdit teşkil ettiği ifade edilmelidir. 2006 yılında ABD Temsilciler Meclisi Silahlı Kuvvetler Komitesi üyeleri Rob Simmons, Jeb Bradley, John Spratt ve Neil Abercrombie'nin içinde olduğu C-130 tipi nakliye uçağının Bağdat – Kuveyt

10 US Department of State, <http://www.state.gov/t/pm/rls/fs/169139.htm>, Erişim tarihi: 22 Mayıs 2016.

seferi sırasında bir SA-18 tarafından hedef alınması konunun mahiyetini göstermektedir.¹¹

MANPADS VE HAVALİMANI GÜVENLİĞİ

Yukarıda değinilen güçlükler göz önünde bulundurulduğunda, Türkiye'nin önde gelen havalimanlarından birini hedef almış olan bir havan topu saldırısı vakası, kuşkusuz kritik bir uyarı niteliğindedir. 23 Aralık 2015 tarihinde İstanbul'un en büyük ikinci havalimanı olan ve 2015 senesindeki yolcu sayısı 28 milyonu geçen¹² Sabiha Gökçen Havalimanı, gece saat 02.00 sularında patlama sesleriyle sarsılmıştır. Uçakların park halinde durduğu apron bölgesinde yaşanan patlamalar, bir çalışanın hayatına mal olmuş ve iki kişiyi yaralamıştır, 5 adet uçakta da hafif derecede hasar tespit edilmiştir. Patlamaların olası sebeplerine dair yapılan incelemelerde öncelikle 50mm veya 60mm'lik havan toplarına odaklanılmıştır, zira üç patlama birbirinden 200 ve 350 metre uzaklıktaki üç farklı noktada meydana gelmiştir ve alanda havan topu mermisine ait olduğu değerlendirilen parçacıklar bulunmuştur.¹³ Bu şüpheler, resmi haber ajansı Anadolu Ajansı saldırıdan 15 gün sonra, havalimanına yaklaşık 2 kilometre uzaklıktaki ormanlık alanda havan topu çatal ayaklarının bulunduğunu bildirdikten sonra kuvvetlenmiştir.¹⁴ Dahası, PKK'nın ayrı bir kolu olan Kürdistan Özgürlük Şahinleri (TAK) terör örgütü, patlamalardan birkaç gün sonra saldırıyı üstlenmiş ve bunun 2011'de başladıkları eylemsizlik döneminin sonu olduğunu ilan etmiştir.¹⁵ Sabiha Gökçen saldırısının soruşturmasını yürüten

savcılık, patlamaların TAK tarafından yapılan havan topu saldırısının sonucu olduğunu doğrulamamıştır ve 2016 senesinin Mayıs ayında meclise sunulan bir soru önergesi, Sulh Ceza Hâkimliği tarafından soruşturma ile ilgili gizlilik kararı verildiği gerekçesiyle yanıtız bırakılmıştır.¹⁶ Dolayısıyla meselenin detayları kamuoyuna tam olarak açıklanmadıysa da, bir kısmı resmi haber ajansı Anadolu Ajansı tarafından olmak üzere, medyaya yansıyan muhtelif haberler, havan topu saldırısı savını kuvvetlendirmektedir.

Neyse ki böyle bir saldırının uçaklar pistte hareket halindeyken isabet alması halinde yaratabileceği tahribat ile kıyaslandığında, yaşanan hasar düşük olmuştur; hatta saldırının havaalanının normal işleyişine ve trafiğine hiçbir engel teşkil etmediği dahi iddia edilmiştir.¹⁷ Saldırı sonrası dönemin Ulaştırma, Denizcilik ve Haberleşme Bakanı Binalı Yıldırım, havalimanının güvenliği konusunda hiçbir zafiyetin olmadığını belirtmiştir.¹⁸ Yine de teröristlerin ülkenin ikinci büyük havalimanının¹⁹ 2 kilometre yakınına kadar sızıp, hiçbir güvenlik önlemiyle karşılaşmadan saldırıyı gerçekleştirdikten sonra, alanı fark edilmeden terk edebilmiş olmaları "ve saldırıya ait silahtan geri kalanların iki hafta boyunca bulunamamış olması", Türk Devletinin ve güvenlik birimlerinin, özellikle ülkeyi hedef alan terör saldırılarındaki ve donanımlı terör örgütlerinin sayısındaki artış göz önünde bulundurulduğunda, sivil havacılığa dair güvenlik

11 James, C. Whitmire, Shoulder Launched Missiles: The Omnicious Threat to Commerical Aviation, Air University, Maxwell Air Force Base, Alabama, 2006, p.5.

12 Sabiha Gökçen havalimanı internet sitesi "Airport Traffic Report" 20 Mayıs 2016 tarihinde aşağıdaki bağlantıdan erişilmiştir: <http://www.sabihaagokcen.aero/corporate-info/airport-traffic-report>

13 Milliyet (2015, Aralık 24) "Sabiha Gökçen'de korkutan patlama"

14 Hürriyet (2016, Ocak 6) "AA: Sabiha Gökçen Havalimanı'ndaki patlamanın nedeni 'havan mermisi'"

15 Bianet (2016, Mayıs 2016) "Sabiha Gökçen Saldırısı Soruşturmasına Gizlilik Kararı Soru Önergesiyle Ortaya Çıktı"

16 A.g.e.

17 Hürriyet (2016, Ocak 6) "AA: Sabiha Gökçen Havalimanı'ndaki patlamanın nedeni 'havan mermisi'"

18 A.g.e.

19 Devlet Hava Meydanları İşletmesi Genel Müdürlüğü internet sitesi (2016, Mayıs) "2015 İstatistikler: Uçak, Yolcu, Yük Serisi Tahminleri: Aralık Sonu"

Sabiha Gökçen Havalimanı havan topu saldırı noktaları: <http://www.hurriyet.com.tr/aa-sabiha-gokcen-havalimanindaki-patlamanin-nedeni-havan-mermisi-40037256>,
Erişim tarihi: 23 Mayıs 2016.

anlayışlarını yeniden değerlendirmeleri gereğini ortaya koymaktadır.

Diğer bir çarpıcı husus ise, teröristlerin saldırıyı yaptıkları noktaya havan topu yerine üçüncü nesil MANPADS ile sızmış olmaları halinde ortaya çıkabilecek faciadır. SA-18 kullanılan bir senaryoda asgari etkili menzil yaklaşan hedefler için 0.5km, uzaklaşan hedefler için ise 0.8km'dir.²⁰ Uçakların alçak irtifa ve düşük hızlarından ötürü en hassas oldukları zamanlar kalkış ve iniş anlarıdır ve bundan ötürü MANPADS kullanmayı planlayan teröristler için 'karlı ve ses getirecek' hedefler teşkil ederler.

Sivil havacılık platformlarına karşı icra edilecek herhangi bir saldırının tehlikeli artçı etkileri olacaktır. Havalimanlarının kapatılmasının mil-

yarlarca dolar maliyeti olabilir, güvensizlik hissi yüzünden bazı şirketler, hatta devletler, güvenlik durumu düzelinceye kadar uçuşları iptal edebilirler. Dahası Türk yönetiminin stratejik hedefi İstanbul'u bir sivil hava taşımacılığı merkezi yapmaktır ve Türk havalimanlarının MANPADS tehdidiyle karşılaşmasının bu politikaya şiddetli menfi etkileri olabilir. Dolayısıyla, daha önce de vurgulandığı üzere, Ankara'nın havalimanı güvenliğini yeniden değerlendirmesi ve Türkiye'deki havalimanlarının çevresindeki alanları tamamen kontrol altına almaya odaklanması zaruridir. Bunların yanı sıra MANPADS'lere karşı yerde konuşlu teknolojiler geliştirilmektedir. Türkiye Cumhuriyeti Savunma Sanayii Müsteşarlığı'nın öncelikli ajandasına havalimanlarının MANPADS'e karşı güvenliğinin sağlanmasına yönelik bir program dâhil etmesinde büyük yarar görülmektedir.

20 IHS Jane's, Land Warfare Platforms: Artillery & Air Defence, Igla, Mart 2016.

MANPADS YAYILMASI

MANPADS yayılması tehdidi üç temel etkenden kaynaklanmaktadır; bunlar, rejim çöküşü, envanter üzerinde kontrolün yetersizliği ve devlet destekli terörizm şeklinde tezahür etmektedir.

Rejim çöküşü hususunda Libya oldukça önemli bir örnek teşkil etmektedir. Açık-kaynaklı askeri raporlar, Libya'nın eski Sovyetler Birliği, Bulgaristan, eski Yugoslavya ve diğer devletlerden 1970'lerden beri 20.000 civarı MANPADS ithal ettiğini belirtmektedir.²¹ Kaddafi rejiminin çöküşünün ardından çoğu birinci nesil Strela türevleri olan bu MANPADS'lerden binlercesi Libya silah depolarından yağmalanmıştır. Günümüzde bu silahların kaçakçılık yoluyla Suriye'ye ve Sina rotasından Mısır'a sokulduğuna dair somut kanıtlar vardır.²² Benzer şekilde Saddam Hüseyin döneminde, Irak binlerce SA-7, SA-14 ve SA-16 MANPADS silah sistemleri alımı yapmıştır. İstihbarat tahminleri, rejimin çökmesinin ardından bunların yaklaşık 4.000 kadarının ortadan kaybolduğunu öne sürmektedir.²³ Son olarak, Rusya'nın Kırım'ı ilhak etmesinin ardından çok sayıda MANPADS kayıplara karışmıştır ve modelleri ile sayıları kesin olarak bilinmemektedir.²⁴ Dolayısıyla yasadışı silah ticareti sirkülasyonunda bahse konu sistemler kayda değer miktarda mevcuttur ve terör gruplarına bu sistemleri tedarik etmek için bir yol sağlamaktadır. MANPADS yasa dışı silah ticaretinde görece olarak ucuzdur. Örneğin birinci nesil SA-7 sistemleri yaklaşık 5.000 dolara alınabilmekte, daha gelişmiş MANPADS'lerden olan SA-18'ler ise birim başına 60.000-80.000 dolara alıcı bulunmaktadır.

21 Detaylı bilgi için, bkz: Matt, Schroeder. The MANPADS Threat and International Efforts to Address It: Ten Years After Mombasa, FAS, 2013.

22 Jane's Defence Weekly, <http://www.janes360.com/images/assets/413/39413/Grail.pdf>, 23 Mayıs 2016 tarihinde erişilmiştir:

23 Matt, Schroeder. The MANPADS Threat and International Efforts to Address It: Ten Years After Mombasa, FAS, 2013.

24 IHS Jane's, Land Warfare Platforms: Artillery & Air Defence, Igla, Mart 2016.

Değindiği gibi MANPADS dolaşımının bir diğer önemli kaynağı devlet desteğidir. Örneğin 2013 yılında İran, Çin yapımı MANPADS'leri Yemen'deki Husilere aktarmakla suçlanmıştır.²⁵

Türkiye, uzun yıllar boyunca aralarında Suriye rejiminin de bulunduğu devletlerin PKK'yı sistematik olarak desteklemesiyle vuku bulan bir vekâleten savaş tehdidiyle karşı karşıya kalmıştır. Açık-kaynaklı askeri raporlar, Esad'a bağlı güçlerin elinde, aralarında SA-7, SA-14, SA-18 ve SA-24'ün de bulunduğu Strela ve İgla tipi MANPADS'lerden oluşan geniş bir envanterin olduğunu göstermektedir.²⁶ Hâlihazırda rejimin birçok silah deposu da yağmalanmıştır. Dahası Suriye iç savaşı, ülkeye silah sokmak isteyen birçok yasadışı silah ticareti 'girişimcisi' için cazibe merkezi olmuştur. Bu bağlamda, daha önce diğer ülkelerde devlet kontrolü dışında görünmeyen en az üç MANPADS modeli Small Arms Survey tarafından Suriye'de tespit edilmiştir – bunların arasında Çin yapımı FN-6 da bulunmaktadır (aşağıda görsel olarak sunulmuştur).²⁷

Kaynak: <https://www.yahoo.com/news/russia-downplays-main-syria-opposition-group-leaving-talks-152951623.html>, Erişim tarihi: 23 Mayıs 2016.

25 The New York Times, http://www.nytimes.com/2013/03/03/world/middleeast/seized-arms-off-yemen-raise-alarm-over-iran.html?_r=0, Erişim tarihi: 23 Mayıs 2016.

26 IISS, Military Balance 2016.

27 Small Arms Survey, Fire and Forget: The Proliferation of Man-Portable Air Defence Systems in Syria, Ağustos 2014.

Terör örgütlerinin devletler tarafından desteklenmesi bir kenara, MANPADS tipi silahlar söz konusu olduğunda, devletlerarası tedarik anlaşmalarının dahi şeffaflıktan uzak olduğu söylenebilir. BM Konvansiyonel Silahlar Kaydı sisteminin ciddi eksiklikleri vardır. Ayrıca ilk üreticiler dışında kalan birçok ülke bu silahların mevcut ve potansiyel yeniden-ihracatçısı konumundadır. Son olarak, İran ve Kuzey Kore gibi raporlama yapmayan ülkeler uluslararası MANPADS dolaşımı için ek şeffaflık sorunları oluşturmaktadır.²⁸

Çatışma bölgelerinde MANPADS silah sistemlerini takip etmek kolay değildir, özellikle seri numaralarının ve ayırıcı işaretlerin bilinçli olarak gizlendiği durumlarla sıklıkla karşılaşılmaktadır. Yakın dönemdeki PKK SA-18 vakasında açık-kaynaklı istihbarat değerlendirilmesinin yapılabilmesine imkân verecek gözle görülür bir ayırıcı işaret yoktur, bu da menşe ülkeyi tespit etmeyi zorlaştırmaktadır. Pek çok çatışmada devlet-dışı silahlı gruplar silahların işaretlerini gizlemeyi seçerler (aşağıdaki resimde örnek sunulmaktadır):

© C.J. Chivers/The New York Times

Gizlenmiş seri numarası ile FN-6.

28 Matt, Schroeder. The MANPADS Threat and International Efforts to Address It: Ten Years After Mombasa, FAS, 2013. s.58.

MANPADS YAYILMASINI ÖNLEMİYİ AMAÇLAYAN ULUSLARARASI DÜZENLEYİCİ REJİMLER

MANPADS silah sistemlerinin çok taraflı kontrollerinin temelini Haziran 1996'da oluşturulan Konvansiyonel Silah ve Çift Kullanımlı Malzeme ve Teknolojilerin İthalat Kontrolleri üzerine Wassenaar Düzenlemesi oluşturmaktadır. 41 üyelik²⁹ Düzenleme, üye devletlerin aralarında MANPADS de bulunan (2003 senesinde kabul edilmiş ve 2007 senesinde eklemeler yapılmıştır) listelenmiş malzemelere ulusal ihracat kontrolleri uygulamasını, sevkiyat raporlamasını, Düzenleme'ye taraf olmayan devletlere kontrol altındaki malzemelerin sevkiyatını yapmamasını ve hassas çift kullanımlı malzemeler ve teknolojiler konusunda bilgi paylaşımı yapılmasını gerektirmektedir.³⁰ Düzenleme, sistemlerin, parçalarının, yedek parçalarının ve mühendislik ve geliştirme verilerinin transferini ve yeniden sevkiyatlarını kapsamaktadır ve bu sevkiyatların sadece diğer devletlere yapılabileceğini belirtmektedir. Dahası, bahse konu çerçeveye göre, MANPADS ihracatlarının yapılmasına yetki verme kararı, "alıcı ülkenin yanlış kullanım veya başka yere sevk etme ihtimali; alıcı hükümetin yetki dışı yeniden sevkiyatlara, kayıplara, hırsızlığa ve başka yere yönlendirilmeye karşı koruma sağlama kabiliyeti ve niyeti ile alıcı devletin askeri saha, tesis, alan ve envanterlerinin fiziksel güvenliğini sağlama düzenlemelerinin yeterliği ve etkinliğine"³¹ dayanarak yapılmalıdır. Ayrıca üye devletlerin MANPADS ihraç edilmesine yetki vermeden önce, alıcı hükümetten,

29 Hâlihazırdaki üyeler: Almanya, Amerika Birleşik Devletleri, Arjantin, Avustralya, Avusturya, Belçika, Birleşik Krallık, Bulgaristan, Çek Cumhuriyeti, Danimarka, Estonya, Finlandiya, Fransa, Güney Afrika, Hırvatistan, Hollanda, İrlanda, İspanya, İsveç, İsviçre, İtalya, Japonya, Letonya, Litvanya, Lüksemburg, Kanada, Macaristan, Malta, Meksika, Norveç, Polonya, Portekiz, Güney Kore, Romanya, Rusya Federasyonu, Slovakya, Slovenya, Türkiye, Ukrayna, Yeni Zelanda ve Yunanistan'dır.

30 Wassenaar Düzenlemesi internet sitesi "About Us" 20 Mayıs 2016 tarihinde aşağıdaki bağlantıdan erişilmiştir: <http://www.wassenaar.org/about-us/>

31 Wassenaar Arrangement on Export Controls for Conventional Arms and Dual-Use Goods and Technologies Basic Documents (2016, Ocak)

MANPADS'lerin kendi rızaları olmadan yeniden ihraç edilmeyeceğine, MANPADS silah sistemlerinin veya parçalarının üçüncü herhangi bir ülkeye sevkiyatlarının Düzenleme'nin prensiplerini ihlal etmeyeceğine, MANPADS'lerin ve parçalarının nihai kullanımının imzalanan anlaşmanın esaslarına uygun olacağına ve sistemlerin, parçalarının ve alakalı verilerin, yanlış kullanıma, hırsızlığa ve gizliliğinin ihlaline karşı korunacağına dair teminatlar almalıdır.³²

Düzenleme, her ne kadar MANPADS sevkiyatlarına kayda değer kısıtlamalar öngörse ve hatta ihraç eden devletin, alıcı devletin sistemleri, parçalarını ve ilgili teknolojiyi nasıl sakladığı, idare ettiği, koruduğu ve kullandığına dair sorumluluğu hakkında detaylı maddeleri içerse de, bağımsız tahkik veya yaptırım düzenlemelerinden yoksundur³³ ve taraf devletlerin kendilerinin yukarıda değinilen şartların yerine getirildiğine 'ikna olmasına' dayanmaktadır. "Rusya Federasyonu ve Amerika Birleşik Devletleri'nin Venezuela'nın MANPADS ithalatı konusundaki farklı tavırlarının gösterdiği üzere, 'ikna olmak' pek çok farklı şekilde anlaşılabilir ve gerçekten de bizzat denetim yapılmasını gerektirmemektedir".³⁴ Bu nedenle Düzenleme, Uluslararası Atom Enerjisi Kurumu gibi bağımsız düzenleyici kabiliyetlerinin olması yerine, üyelerinin siyasi görüşleri ve çıkarlarına karşı korumasıdır. Ancak hâlihazırdaki kısıtlamalarına rağmen bile, Wassenaar Düzenlemesi, MANPADS söz konusu olduğunda temel ihracat kontrolü rejimi olarak öne çıkmaktadır ve hatta üye olmayan devletlerin bile uyum sağladıklarını iddia ettikleri standartlar oluşturmaktadır.

32 A.g.e.

33 Gillespie, A. (2001) "A History of the Laws of War: Volume 3: The Customs and Laws of War with Regards to Arms Controls"

34 Ashkenazi, M. "Regulating MANPADS" in "MANPADS: A Terrorist Threat to Civilian Aviation?" (2013) Ashkenazi v.d. Bonn International Center for Conversation Brief 47

Yine de Wassenaar Düzenlemesi MANPADS üzerine yegâne uluslararası düzenleme değildir. MANPADS ile donanmış teröristlerin, özellikle sivil uçaklara karşı oluşturabilecekleri tehditlerden ötürü, aralarında Birleşmiş Milletler Genel Kurulu, Asya-Pasifik Ekonomi Forumu ve Avrupa Güvenlik İşbirliği Teşkilatı'nın (AGİT) da olduğu pek çok uluslararası kuruluş mesele hakkında karar metinleri, eylem planları veya hüküm yayınlamıştır. Bunların çoğu temel olarak Wassenaar Düzenlemesi'ni alsa da, AGİT belgeleri daha fazla detaya inmektedir. Bunların arasında “füzelerin ve tetik/ateşleme düzeneklerinin birbirlerinden ‘yeterince uzakta olmasının sağlanması ve böylelikle bir tesise sızılmasının diğerini tehlikeye atmaması’; 24 saat düzenli gözetlemenin yapılması; erişim olanağına yalnızca iki yetkili kişinin sahip olması”³⁵ vardır ve şartlara uyulduğunun fiziksel olarak denetlenmesi prensibi getirilmiştir. Diğer yandan Türk taarruz helikopterini düşürmekte kullanılan İgla sisteminin temel üreticileri ve ihracatçılarından oluşan Bağımsız Devletler Topluluğu (BDT), 2003 senesinde “İgla” ve “Strela” tipi MANPADS’in ihracatına dair kendi aralarında düzenlemeler getirmeyi kararlaştırmıştır. Rusya'nın bu inisiyatifi almasındaki temel nedenlerden biri, 1990'larda MANPADS sistemlerinin BDT içindeki Çeçenistan'ın da aralarında bulunduğu çeşitli çatışmalarda kullanılmasıdır.³⁶ Ancak alınan önlemler Wassenaar Düzenlemesi'nin ötesine geçememiştir ve bütün BDT devletlerini kapsamamaktadır. Dahası, BDT bölgesindeki devletlerin ilgili düzenlemeleri ve yasaları uygulamaya muktedir olup olmadığı da şüphelidir.³⁷ Silah sevkiyatlarının siyasi tabiatı ile

söz konusu devletlerde yaygın yolsuzluk ve kapasite eksikliği, meseleyi karmaşıklaştıran diğer unsurlar arasındadır. Yine de bütün bu sorunlarına rağmen, inisiyatif daha önce BDT bölgesinde var olmayan bir MANPADS ihracatı kontrolü düzenlemesinin temellerini atmıştır ve diğer çift taraflı anlaşmaları doğurmuştur; bunun bir örneği Ukrayna ve Rusya arasındaki terörizmle mücadele kapsamında SA-7 ve SA-18 MANPADS'lerinin ithalatı ve ihracatı hakkında bilgi paylaşma anlaşmasıdır.³⁸

35 A.g.e. s. 96

36 Peyotr Lita Vrin'in Organization for American States Headquarters'daki sunumu (2007, Mart 8) “THE RUSSIAN EFFORTS TO MITIGATE THE THREAT POSED BY THE USE OF MANPADS IN THE COMMONWEALTH OF INDEPENDENT STATES (CIS)”

37 Ashkenazi, M. “Regulating MANPADS” in “MANPADS: A Terrorist Threat to Civilian Aviation?” (2013) Ashkenazi v.d. Bonn International Center for Conversation Brief 47

38 A.g.e.

SONUÇ VE KARAR-VERİCİLERE YÖNELİK ÖNERİLER

– Türk karar vericilerin, devletin MANPADS tehdidi hakkında farkındalığını, teyakkuzunu ve bilgi birikimini geliştirmeye yönelik önlemler almasında yarar görülmektedir. Kurumlar arası işbirliği ve üst düzey devlet büyüklerinin konu ile ilgilenmesini sağlamak şu aşamada hayati öneme sahiptir. Dolayısıyla bu rapor, meselenin ilk Milli Güvenlik Kurulu toplantısının gündemine alınmasını önemle tavsiye etmektedir.

– MANPADS tehdidine karşı ilk koruma katmanı, Türkiye'nin ortak ve müttefikleri ile istihbarat işbirliği ve servisler arası istihbarat paylaşımıdır. Zira, bu etkili silahlar sahaya konuşlandırıldıktan sonra hiçbir önlem yüzde yüz koruma sağlayamaz. Dolayısıyla Türk istihbarat ve güvenlik camiasının, Türkiye'nin yanı başında yasadışı MANPADS hareketliliği ve kullanımına dair kritik bilgileri operasyonel düzeyde geliştirmeye odaklanması gereklidir. MANPADS'ler yasa dışı silah pazarı aracılığıyla kolaylıkla sevk edilebildiğinden küresel trendler ve envanter güvenliği de yakından izlenmelidir. NATO'ya ve İttifak'ın geniş istihbarat paylaşımına imkân sağlayan ortaklık platformlarına, örneğin Akdeniz Diyalogu ve İstanbul İşbirliği Girişimi'ne, MANPADS tehdidiyle mücadele etmeye odaklanan bir gündemle yaklaşılmalıdır.

– Ankara aynı zamanda BM Kayıt sisteminde MANPADS sevkiyatları konusunda şeffaflığın güçlendirilmesi konusunda diplomatik ve siyasi baskısını arttırmalıdır.

– Türk Silahlı Kuvvetlerinin kara havacılık yetenekleri, Türkiye'nin iç güvenlik hareketi kapsamında, uçar birlik ve yakın hava desteği fonksiyonları nedeniyle hayati öneme sahiptir. Türkiye'nin bölgesel tehdit ortamının, geleneksel karşı-önlemlerin neredeyse hiç işe yaramadığı üçüncü ve dördüncü nesil MANPADS silah sistemlerine kaymasından ötürü, Türk savunma modernizasyonu gelişmiş aktif ve pasif karşı-önlemlere ve hava platformları için üstün uyarı-koruma sistemlerine (örn. Directional infrared countermeasures, high-energy lasers) odaklanmalıdır. Bahse konu modernizasyon Türk devlet büyüklerinin VIP ulaşım platformları için de değerlendirilmelidir. Bu aşamada öne çıkan hareket tarzı, siyasi ve askeri karar alıcılar, savunma sanayii, istihbarat camiası ve düşünce kuruluşları ile akademik araştırma kurumları arasında çok yönlü istişarelerin hızla ve yoğun biçimde başlatılmasıdır.

– Sivil havacılığa ve havalimanlarına karşı MANPADS kullanılması can kaybı, ekonomik ve psikolojik etkiler ve hatta milli güç kapasitesi bakımından facialara yol açabilir. Dolayısıyla havalimanı güvenliği için yeni protokollerin yapılmasına acil ihtiyaç vardır. Sabiha Gökçen Havalimanı'na yapılan havan topu saldırısı bu alandaki zafiyetleri net biçimde ortaya koymuştur.

EDAM Dış Politika ve Güvenlik Kağıtları Serisi 2016/4

Mayıs 2016

**Düşük Yoğunluklu Çatışmadan
Hibrid Harp Ortamına: PKK'nın
Gelişmiş MANPADS Silah
Sistemlerine Erişimi**

Can Kasapoğlu
Savunma Analisti, EDAM

Doruk Ergun
Araştırma Görevlisi, EDAM